

CONVERSA

Josep Sabarich

ÀNIMA MUSICAL DE
RIALP I PERSONA AMB
UNA FORTA IMPLICACIÓ
EN EL MUNICIPI

PRIMERS RELLEUS

Jèp de Montoya

RETRAT DE FAMÍLIA

**Casa Espana
de Sarroqueta**

UNA FAMÍLIA AMB LES
ARRELS A SARROQUETA
QUE FA ANYS QUE
RESENTA L'EDELWEISS
DEL PONT DE SUERT

PERFILS

Maria Sabarich

NASCUDA FA 95 ANYS, HA
VIST PASSAR LA VIDA DES
DEL BATLLIU DE SORT

Mercè Font

FILLA DE NAENS I PAL
DE PALLER DE CA DE
MATAVINO DE BURGUT

PATRIMONI

Arquitectura

L'ANTIGA CIMENTERA
DE LA POBLA DE SEGUR

Llengua

DIALECTOLOGIA
PALLARESÀ
I RIBAGORÇANA

Història

CEMENTIRIS VORA
LES ESSLÉSIES

Art

ELS MONUMENTS
DE DIJOURS SANT

Gastronomia

ELS ÀPATS DE LA
CONFRARIA DE SANT
SEBASTIÀ DEL
PONT DE SUERT

A PEU

**La serra de
Cell Negre**

garona *nogueres*

www.grupgavarres.cat

DOSSIER

MÚSICS, BALLS, FESTES...

26 pàgines que parlen de festes, balls
i celebracions; també dels músics,
els conjunts i les orquestres que les
amenitzaven i, en alguns casos,
encara continuen

Una herència que es viu i se sent a cada racó del territori

La Força dels Municipis

Dels Pirineus a la plana de Lleida

Diputació de Lleida

La força dels municipis

DIRECTOR >

Guillem Lluch Torres
guillem@grupgavarres.cat

COORDINACIÓ DE CONTINGUTS >

Lia Pou
garonanogueres@grupgavarres.cat

REDACCIÓ >

Telèfon 972 46 29 29
garonanogueres@grupgavarres.cat

COL·LABORADORS >

Darío Albert
Alba Alegret Escalles
Claudio Aventin-Boya
Meritxell Bellera Francès
Susanna Casanovas
Josep Clara
Carme Escalles
Manel Figuera
Laura Fuses
Tomàs Garcia Espot
Miquel Gordó
Roger Gras
Eva Lluvích
Marta Lluvích
Rosendo Manrique
Rosa Massana
Manu Moga Rella
Jèp de Montoya
Eva Perisé
Jordi Però Enjaume
Àngel del Pozo
Raül Prunell Holgado
Fidel Reig
Sílvia Romero Galera
Hugo de la Rosa
Elisa Ros Barbosa
Ignasi Ros Fontana
Carlos Trinidad
Felipe Valladares

EDICIÓ DE TEXTOS >

Roser Bech Padrosa

IMPRESSIÓ > Agpograf

DISTRIBUCIÓ >

Grup Gavarres (972 46 29 29)
gestió@grupgavarres.cat

ISSN > 2696-8479

eg

EDITORIAL GAVARRES

Germà Agustí, 1
17244 Cassà de la Selva
Telèfon 972 46 29 29
www.grupgavarres.cat

DIRECCIÓ EDITORIAL >

Àngel Madrià
angel@grupgavarres.cat

COORDINACIÓ DE PROJECTES >

Dolors Roset
dolors@grupgavarres.cat

DIRECCIÓ D'ART I MAQUETACIÓ >

Jon Giere
Mònica Sala Ametller
disseny@grupgavarres.cat

COMUNICACIÓ >

Lia Pou
comunicacio@grupgavarres.cat

ADMINISTRACIÓ >

Jaume Carbó
gestio@grupgavarres.cat

SUBSCRIPCIONS >

Montse Casas
subscripcions@grupgavarres.cat

ALTRES PUBLICACIONS >

gavarres@grupgavarres.cat
garrotxes@grupgavarres.cat
alberes@grupgavarres.cat
cadipedaforca@grupgavarres.cat

PUBLICACIÓ ASSOCIADA A >

appec
editors de revistes i digitals

FOTO DE PORTADA
REALITZADA AMB
INSTRUMENTS I
PARTITURES CEDITES PER
L'ECOMUSEU DE LES VALLS
D'ÀNEU. AUTOR: FELIPE
VALLADARES.

SUMARI

4-5

PRIMERS RELLEUS GARONES E NOGUERES

JÈP DE MONTOYA (TEXT) // ÀNGEL DEL POZO (IL·LUSTRACIÓ)

6-11

ACTUALITAT

12-16

CONVERSA JOSEP SABARICH

GUILLEM LLUCH TORRES (TEXT) // FELIPE VALLADARES (FOTOGRAFIA)

18-21

RETRAT DE FAMÍLIA CASA ESPANA DE SARROQUETA

SUSANNA CASANOVAS (TEXT) // ROGER GRAS (FOTOGRAFIA)

20-23

PERFILS

MARIA SABARICH / MERCÈ FONT

CARME ESCALES / ALBA ALEGRET (TEXT)
CARME ESCALES / JORDI PERÓ ENJAUME (FOTOGRAFIA)

27-55

DOSSIER MÚSICS, BALLS, FESTES...

GUILLEM LLUCH TORRES (COORDINACIÓ)

56-65

PATRIMONI

ARQUITECTURA // HISTÒRIA // LENGUA // ART // GASTRONOMIA

66-67

A PEU

LA VALL DE MANYANET

MANEL FIGUERA (TEXT I FOTOGRAFIA)

conversa

AMB L'ÀNIMA MUSICAL DE RIALP > JOSEP SABARICH HA ESTAT LA CARA VISIBLE DEL FESTIVAL DE MÚSICA DE LA VILA DE RIALP DES QUE EL VA CREAR, FA MÉS DE DUES DÈCADES. UN PROJECTE QUE EL VA DUR A IMPULSAR TAMBÉ L'ESCOLA DE MÚSICA ITINERANT DEL PALLARS; TOT I SER POSSIBLEMENT LA MÉS CONEGUDA, AQUESTA NO ÉS LA SEVA ÚNICA FACETA I ÉS QUE HA ESTAT LLIGAT TOTA LA VIDA AL COMERÇ I A L'HOSTALERIA, I HA PARTICIPAT ACTIVAMENT EN ÀMBITS COM LA PESCA O LA CREACIÓ DEL CLUB DE FUTBOL DE RIALP, L'ÚNIC DE LA COMARCA.

GUILLEM LLUCH TORRES TEXT
FELIPE VALLADARES FOTOGRAFIA

Josep Sabarich

Josep Sabarich Roset va néixer a Rialp el 25 de maig de 1949. Casat amb la Salomé Fernández-Coto, ha tingut dos fills: el Josep Francesc, que s'ha dedicat a l'hostaleria, i el Gerard, que ha optat per la política i que és alcalde de Rialp des de l'any 2007. Els Sabarich són, doncs, una família amb una forta implicació en diversos àmbits del municipi. Això de l'hostaleria us ve de família?

—«Sí, a casa meva portaven l'Hostal Víctor. Eren gent de la restauració des de l'any 1800 i escaig i nosaltres vam néixer allí. La tradició ha seguit i avui tenim un restaurant, un bar de menjar més informal, una pizzeria, que és d'un nebot, l'Hotel Víctor, que és d'un altre nebot, i dues botigues de lloguer de material d'esquí i de muntanya.»

—Quants germans éreu a casa?

—«Érem tres. Jo vaig estudiar al Seminari de la Seu i els meus germans van fer-ho en col·legis de capellans i monges. Després vaig tenir una gran sort, i és que el meu pare, amb una visió estratosfèrica a l'època, ens va enviar tots els germans a França, a Foix. Allà vaig estudiar el francès i

vaig treballar a l'hostaleria. Vaig entendre que allò era un altre món i em va dur a configurar-me com soc.»

—Quant de temps hi vau estar?

—«Dos anys, quan en tenia divuit i dinou. Estava a casa del secretari del governador civil, perquè el meu pare tenia amistat amb persones molt importants, gràcies a la relació amb la gent que venia a pescar aquí a Rialp i s'estaven a l'hotel. Aquells anys hi havia molts francesos que venien a pescar i, gràcies a això, no només nosaltres sinó tots els hotelers i restauradors de per aquí teníem molt bones amistats amb ells.»

—I quan vau tornar de França, què vau fer?

—«Vaig tornar de fer la mili i després ja em vaig instal·lar a Rialp. Als 27 anys vaig tenir la gran sort de conèixer la meva esposa, la Salomé, ja que tot el que tenim a casa nostra li devem a ella. La Salomé és de Barcelona i va venir a parar aquí dalt perquè els seus pares tenien una empresa a Madrid que es dedicava a fer els Paradors de Turisme.

GUILLEM LLUCH TORRES. Barcelona, 1986. Periodista
FELIPE VALLADARES. Parral [Chile], 1970. Fotògraf

Després de casar-nos, vam obrir una botiga i ella, a més, va treballar a Correus. Poc després, vaig aconseguir una feina bastant interessant, ja que em van fer director de la part de restauració de l'estació de Llessúí. Quan va tancar, me'n vaig anar cap a la d'Espot, a gestionar l'Hotel Or Blanc i la zona de restauració de les pistes d'esquí.»

—Després ja vau començar amb els negocis propis?

—«Quan vaig baixar d'Espot perquè em vaig posar malalt, vaig prendre la determinació amb la Salomé de fer un edifici d'apartaments. Vaig dir-ho als meus germans, però un d'ells no va voler participar-hi, així que ho vaig fer amb la meva germana. Vam comprar els terrenys i després vam edificar. Ens la vam jugar i vam passar problemes greus a l'època de la guerra del Golf. Havíem venut vuit pisos, però llavors es va parar tot i els bancs no ens van ajudar. Tot i això, em vaig tancar dos dies a casa i vaig trobar una solució. En una setmana vam vendre vuit o deu pisos i la cosa va acabar bé. Llavors els baixos me'ls vaig quedar jo, ja que el meu fill petit tenia ganes de fer restauració i es

volia quedar a Rialp. Vam buscar un cuiner molt bo i vam muntar el restaurant Albus. Després, quan va venir l'altra crisi, el meu fill va veure que havíem d'adaptar-nos, perquè la gent no tenia tants recursos i vam decidir obrir el PAM, amb tapes i menjars més informals.»

—Abans parlàveu de la importància de la pesca a Rialp. Com recordeu aquells anys forts?

—«Recordo l'època en què estava a l'Hotel Víctor amb els pares. La temporada de pesca durava de març a setembre, però durant els dos o tres primers mesos la quantitat de gent que venia i que ens feia viure tot el sector era impressionant. També perquè hi havia peix, la situació era diferent d'ara. El 90% eren francesos i els únics que pescaven tan bé com ells eren els locals. N'hi havia quatre o cinc del poble que eren molt bons, recordo especialment mossèn Jaume, a qui li agradava la pesca i aconseguia tres o quatre truites cada dia. Les zones més fortes eren el tram de la Noguera Pallaresa des de la Guingueta d'Àneu fins a Baro i després la Noguera de Cardós.»

retrat de família

CASA ESPANA DE SARROQUETA > LA RAMADERIA I L'HOSTALERIA HAN MARCAT EL DIA A DIA DE LA FAMÍLIA SAURA SUBIRANA DURANT MOLTS ANYS. AMB LES ARRELS A SARROQUETA I A SENYIU, LES NOVES GENERACIONS DE LA NISSAGA S'HAN DEDICAT A LA RESTAURACIÓ, AL CAPDAVANT DE L'EMBLEMÀTIC EDELWEISS DEL PONT DE SUERT; TAMBÉ, A L'HOSTALERIA OBRINT L'HOTEL FLOR DE NEU. UNA DE LES BRANQUES FAMILIARS, PERÒ, NO HA VOLGUT ABANDONAR ELS ORÍGENS RAMADERS I AVUI ENCARA MENA UN RAMAT DE 120 VAQUES DE CARN.

SUSANNA CASANOVAS TEXT
ROGER GRAS FOTOGRAFIA

La vedella a la granja i a la cuina

Excepte el dijous, que és dia de descans, al bar-restaurant Edelweiss del Pont de Suert sempre hi ha una taula amb un cartell de reservat. És pels de casa Espana, una d'aquelles famílies que continuen mantenint l'hàbit d'asseure's cada dia tots junts a taula on padrins, fills i nets s'escolten, s'aconsellen i prenen decisions de forma assembleària. Al capdavant, en Manel Saura i la Palmira Subirana, gent d'abans, amb parlar pausat i assenyat.

És dimarts a la tarda i he quedat amb la Palmira Saura, que juntament amb el seu marit, Jesús Rozados, regenten el bar restaurant Edelweiss del Pont de Suert des de fa més de 36 anys. És un lloc de trobada de gent jove, pontarrins i visitants, situat a prop de l'església de

l'Assumpció —obra d'Eduardo Torroja, feta als anys cinquanta del segle XX en plena efervescència d'Enher—. Els divendres, el local s'omple de gom a gom per la gent dels pobles que baixen a mercat. La seva oferta és una cuina tradicional amb producte local especialment destacable per la carn ecològica de vedella que procedeix de l'exploració familiar, casa Espana, situada a Sarroqueta.

Els pares de la Palmira, en Manel Saura i la Palmira Subirana, van decidir posar els mateixos noms als seus dos fills. Avui els caps de família m'acompanyen per parlar sobre el negoci familiar i el lloc d'on prevenen. He quedat a primera hora de la tarda, i en entrar al local sento el soroll dels coberts que ca-

uen a la safata. La Palmira Subirana, de 78 anys, asseguda prop de la porta de la cuina repassa pacientment la coberteria acabada de sortir del rentaplats. Darre hi ha la Palmira filla, que em saluda atentament i em convida a seure a taula oferint-me un cafè. Al cap de poca estona entra en Manel pare i seu a taula.

Sis cases a Sarroqueta. Amb la Palmira Subirana parlem dels records de la infantesa, de viure al poble on va néixer el 6 d'abril de 1943, Sarroqueta, un petit nucli agregat al municipi del Pont de Suert, situat a 1.102,5 metres d'altitud al nord de la capital. S'hi accedeix per una pista rural de quatre quilòmetres de revolts i forta pujada. «Al poble hi havia sis cases, totes amb nom, la nostra era casa

SUSANNA CASANOVAS. Barcelona, 1975. Llicenciada en comunicació audiovisual
ROGER GRAS. Barcelona, 1985. Guia acompanyant de muntanya

Espana. Allà hi vaig viure amb els meus pares i la meva tieta, més tard amb el meu marit i fills. La nostra era una casa de pagès i ens dedicàvem a fer la feina amb el bestiar: ovelles, unes quantes vaques, eugues i mules per treballar el camp. Munyíem les vaques per vendre la llet, collíem nous i bolets amb saques de fins a 20 quilos i les baixàvem a peu el diumenge a mercat. Sempre havíem

de comprar quelcom. Pel que fa a la casa, recordo haver-la vist fer tota perquè estava que queia i, mentre la refeïen, vivíem a l'abadia». Malgrat ser filla única, al poble hi havia molta canalla, prop de vint nens que anaven a escola, alguns dels pobles veïns com Viuet i les Bordes.

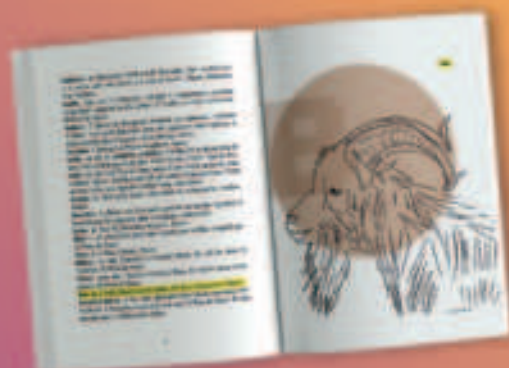
Amb vint anys va conèixer el seu marit, en Manel Saura, de Senyiu, en

una festa major de Benifons, a la Ribagorça aragonesa, prop de Castanesa. Va ser un amor a primera vista perquè es van casar al cap de només set mesos. Van tenir dos fills i van viure uns quants anys al poble fins que la mare de la Palmira va morir. «Vaig decidir marxar del poble, perquè ja no m'hi trobava a gust, a més tothom marxava cap al Pont de Suert i vam decidir fer el mateix. La vida

A dalt, la família Saura Subirana al complet davant dels apartaments que tenen a Sarroqueta, on hi havia l'antiga casa Espana. A baix a l'esquerra, la Palmira i el Jesús, amb el seu fill Eric, a l'Hotel Flor de Neu, al Pont de Suert. A la dreta, l'Eric a la granja amb els vedells.

Aquest diccionari conté el recull de lèxic ribagorçà de l'associació Escunç, dedicada a promoure la parla de la Ribagorça, amb aportacions d'il·lustradors de la comarca.

#ribagorçanament

És una iniciativa del Consell Comarcal dins el pla anual de promoció de la cultura.

DOSSIER

MÚSICS, BALLS, FESTES...

GUILLEM LLUCH TORRES > COORDINACIÓ

Dies d'evasió	26	GUILLEM LLUCH TORRES [Barcelona, 1986. Periodista]
L'últim gemec	28	IGNASI ROS FONTANA [Lleida, 1969. Historiador]
Festa grossa amb dues mans	30	GUILLEM LLUCH TORRES
PERFIL > Lluís Girós	33	TOMÀS GARCIA ESPOT [Salàs de Pallars, 1998. Periodista]
L'empenta dels Ribatònics	34	RAÛL PRUNELL HOLGADO [Barcelona, 1973. Periodista]
La dèria d'aprendre l'acordió	38	EVA LLUVICH [Altron, 1975. Educadora social]
L'acordió com a motor de vida	40	MANU MOGA REL·LA [Vielha, 1985. Periodista]
La icona d'una generació	42	ALBA ALEGRET ESCALES [La Pobla de Segur, 1990. Periodista]
Els diumenges, cine i Montaña	45	ALBA ALEGRET ESCALES
És diumenge, anem a ballar?	46	MERITXELL BELLERA FRANCÈS [Trep, 1987. Periodista i humanista]

En Domènec Cardenyas amb el seu acordió.
PROCEDÈNCIA: Arxiu Comarcal del Pallars Jussà.
Fons Domènec Cardenyas.

Lo 'sinyó' Domingo i Rudy Bravo	48	DARÍO ALBERT [Guàrdia de Noguera, 1993. Tècnic de Cultura]
L'orquestra d'una mili	52	MERITXELL BELLERA FRANCÈS

Dies d'evasió

Guillem Lluch Torres > TEXT

La música i el ball van ser, durant molts anys, unes de les poques distraccions que van tenir la gent dels nostres pobles i viles. El so dels bots de gemecs i els flaïols, primer, dels acordions, després, i de les bandes i orquestres, més endavant, va contribuir a posar una mica de color a unes vides marcades per la duresa de la feina i, durant bona part del segle XX, per les restriccions socials que imposava el franquisme.

Justament obre aquest dossier un article de l'Ignasi Ros sobre aquells primers músics documentats al Pallars que feien sonar els bots de gemecs, un instrument que a principi de segle XX va quedar relegat per l'arribada de les bandes amb instruments de vent i, sobretot, per l'acordió.

En efecte, abans que fos substituït, i pràcticament 'aniquilat' per part del cromàtic, l'acordió diatònic havia estat un instrument àmpliament estès a principi de segle XX, no només a les nostres comarques, sinó arreu del país. Passada la Segona Guerra Mundial, però, el cromàtic el va gairebé esborrar del mapa. El Pirineu, i l'Alt Urgell en particular, va ser un dels tres últims redutes del diatònic a la península Ibèrica. La impagable tasca d'Artur Blasco, però, va permetre que els vells acordionistes diatònics que dècades enrere l'havien tocat, però l'havien desat en un armari, ho tornessin a fer. Amb el mateix Artur hem repassat alguns noms i anècdotes d'aquells vells acordionistes pallaresos, ribagorçans i aranesos que, gràcies a la seva tasca, van tornar a tocar.

La feina de recuperació de l'acordió diatònic iniciada per l'Artur va ser

L'acordió és un dels instruments més emblemàtics de la música a les nostres contrades // FOTO: Hugo de la Rosa.

clau perquè, amb els anys, gent més jove es tornés a interessar per aquest instrument que havia estat al caire de la desaparició. Al Pallars Sobirà, una de les persones que s'hi va aficionar i que, a la vegada, ha contribuït amb força a la seva expansió a la comarca va ser el Josep Colom, tal com explica l'Eva Lluvich al reportatge que li ha dedicat.

A la Ribagorça, mentrestant, la llavor sembrada per l'Artur s'ha transformat en els Ribatònics, un conjunt musical que, una dècada després de la seva formació, ha esdevingut ja una referència i la banda sonora de moltes de les celebracions que es fan a la comarca. El Raül Prunell ha parlat amb alguns dels seus integrants per fer un altre reportatge d'aquest dossier.

Hem complementat la part dedicada a l'acordió recollint el testimoni de dos músics que fa dècades que toquen aquest instrument i que encara ens ho poden explicar en primera persona. És el cas del Lluís Girós, de casa Mundeta de Salàs, on la música la porten a la sang. El Tomàs Garcia Espot l'ha anat a visitar i en pot donar fe. Per la seva banda, el Manu Moga ha parlat amb el Julián Barés, de Les, que fa més de seixanta anys que anima amb el seu acordió tota mena de celebracions i festes populars a Aran.

Poblacions com la Poble de Segur o Tremp van viure amb intensitat l'auge de bandes i conjunts. En el cas de la Poble, abans de la Guerra Civil, s'hi va viure una etapa d'esplendor musical i, passats els anys més durs de la postguerra, es va recuperar en bona part gràcies a diverses orquestres que han

quedat ben gravades a la memòria col·lectiva. La que més, possiblement, és la Radio Club, tal com ha constatat l'Alba Alegret al reportatge que ha preparat. Un article que ha complementat amb una altra peça sobre una de les sales de ball més emblemàtiques que hi va haver a la població, la de l'Hotel Montaña.

A Trep, durant molts anys la música va anar lligada a un nom, Domènec Cardenyes. Lo *sinýó* Domingo va ser un autèntic dinamitzador cultural que va impulsar diversos grups i conjunts musicals, alguns d'ells amb un altre home que acabaria esdevenint també un altre clàssic de la música trempolina, l'Amat Isanta, més conegut com a Rudy Bravo. De tot plegat, ens en parla el Darío Albert.

I a on anaven a ballar els trempolins i les trempolines? Ho hem demanat a la Meritxell Bellera, que ha preparat un reportatge sobre les sales de ball més emblemàtiques de la capital del Pallars Jussà. La Lira, la Pista Farga o la Bodega de l'Hotel Segle XX són alguns dels protagonistes d'aquesta història. Uns reportatges, els relatius al ball i a la música a Trep i la Pobla de Segur, que hem pogut fer gràcies als bons consells i

el guiatge de dues persones que no signen cap article però que hi han contribuït en gran manera: el Sisco Farràs i l'Arcadi Castelló.

Finalment, la mateixa Meritxell Bellera ens apropa la història d'un conjunt singular, l'Orquestra Arapiles. Com diu el títol de l'article, es tracta d'una orquestra que va durar una mili, i és que la formaven una desena de soldats que feien el servei militar al Pirineu. Tot i ser una trajectòria curta, va ser intensa i va deixar una petja especial en algunes poblacions del nostre territori, com ara Sort.

Aquest recorregut musical comença amb els bots de gemecs i els flabiols, passa pels acordionistes i acaba amb les bandes i orquestres, just abans de l'auge de les primeres discoteques i la música 'enllaunada', és a dir, la que ja no es toca en directe, sinó que es reproduïx en discs o, més endavant, de forma electrònica. Una altra modalitat de diversió que, qui sap, potser reprendrem en un futur dossier. El que segur que quedarà per a una altra ocasió serà la vessant més tradicional o folklòrica del ball, i és que els Pallars, la Ribagorça i l'Aran són una terra molt rica en aquest patrimoni 🎵

Músics de casa Feliuet de Tírvia. Anys 60.

PROCEDÈNCIA: Arxiu Joan Antoni Baron.

L'últim gemec

CAP A L'ANY 1900 S'ACABAREN ELS SONADORS DE BOT DE GEMECS AL PALLARS; FOREN ESBORRATS PER LES BANDES AMB INSTRUMENTS DE VENT I PER L'ACORDIÓ

Ignasi Ros Fontana > TEXT

La presència del bot de gemecs al Pallars està documentada des de fa més de 500 anys, com mostren les roques gravades de la muntanya de Seurí, del segle XV. Allí hi ha representades danses i músics amb les bunes o bots de gemecs. Cap a 1790 a València d'Àneu llogaven «tres músics de viento con tamborino», i a Llavorsí també explicaren a l'il·lustrat Francisco de Zamora que aquests músics de gaita eren de Sort i de la Bastida.

Desapareguts bots, gralls, flabiols i tamborins, les músiques i les danses dels Pallars i l'Alt Urgell també havien de desaparèixer, però al llarg del segle XX passaren al repertori dels esbarts d'arreu de Catalunya. Fou gràcies a l'obra de dos folkloristes pallaresos poc coneguts: mossèn Vicenç Bosch d'Esterri d'Àneu i Enric Vigo del mas de Saverneda. Amb ells dos veurem la substitució de bots i flabiols.

Tots dos van néixer vers 1865, i tenien uns 42 anys quan els seus petits reculls de danses del Pallars foren premiats a Barcelona el 1905 i el 1907. El pare de Bosch era fill d'Olp i es casà a Esterri, on era de casa Bassurer, nom que venia de l'ofici que exercia. Bosch rebé, però,

una molt sòlida formació al Seminari de la Seu, i llavors ja era capellà i organista a Talarn. Reivindicava aquestes danses antigues, el ball pla i la jota, les esquerranes... per frenar els balls moderns i agafats, on hi havia contacte entre els cossos d'homes i dones: «No hi ha ball mellor que els d'antigor!», era el seu lema. Quan Bosch ens explica el contrapàs i la pila, descriu també la formació musical que els interpretava: «És la vetlla de la festa major; ha arribat la música, composta de les bunes, o bots de gemecs, el músic del graile o de la prima, i el del flaviol i tamborí. A les cantonades de la plaça hi cremen grans munts de teia en les graelles de ferro que hi estan clavades, comencen

a sentir-se els gemecs del bot que s'infla», descriu una perfecta cobla de tres quartans, tres músics amb quatre instruments.

Aquesta cobla o música, però, a molts indrets del Pallars, ja era més un record llunyà que altra cosa. L'any 1892, quan es feien diaris fins i tot a Tremp, a les pàgines d'*El Eco del Pallars* un article parlava dels músics i els balls: «Una guitarra, un mal violín, un pandero ó cualquier instrumento que hiciera ruido, era la música con que los jóve-

nes en los días festivos bailaban en la plaza ó en una era, y sólo por la fiesta mayor, y algunos pueblos de mayor importancia por carnaval, alquilaban la gaita ó Músichs del morralet, con los que repicaban lo ball plá, lo ball robat, la castaña, la bolangera, algún waltz, y por la noche el característico contrapás y ball de la tea». L'autor anònim, que per època i discurs podria ser el mateix mossèn Bosch, ens ho explica en passat perquè en realitat: «Como recuerdo se baila unos números de estos últimos bailes, y estos y aquellos han sido reemplazados por la polka, americana y otros bailes modernos y ya no es la prima y la cornamusa, ni el tamboril y el flaviol lo que se olle, sino el clarinete, bombardino, cornetín y otros instrumentos de orquesta; ya no se baila solamente de día, sí que también por las noches, y los cafés están llenos de gente, que no retiran hasta altas horas de la noche.»

Enric Vigo també tenia un origen humil, però no va anar tant a estudi, fou fuster. Era fill d'una nissaga de moliners de l'Alt Urgell, on el seu padrí, que havia viscut als molins de Castellbó i Castellàs, sonava el violí. Però Vigo, com explica en el seu llibre sobre *Records de les danses antigues...* (Garsineu, 2020), més aviat era dels joves que tancaven els cafés i els balls, i sobretot era un coneixedor pràctic de la música i la dansa del Pallars. La seva mare, de Bressui, era molt balladora i ell era músic autodidacta, que havia après a tocar el flaviol i el grall ja de callastret amb els pastors

A dalt, l'Enric Vigo // PROCEDÈNCIA: Arxiu Ramon Violant i Simorra. A baix, mossèn Vicenç Bosch. PROCEDÈNCIA: Arxiu Ecomuseu de les Valls d'Àneu.

i, tot seguit, la guitarra, baix, cornetí, acordió... i havia anat a sonar en solitari o reforçant amb el cornetí i el baix les músiques o orquestres de Sort, Surp, Rialp, Salàs, o Organyà, abans d'emigrar a Barcelona el 1887 a l'edat de 22 anys.

Els Campets d'Aramunt. Un camí en una d'aquestes músiques coincidí amb un músic veterà, el Jaume Campet, que havia estat de la cobla dels Campets d'Aramunt, un «músic secà de tota sa vida [...] perquè lo seu pare ja era músic. Tenint aquest no recordo si cinc o set fills tots músics, i que formaven tots plegats la cobla dels Campets d'Aramunt, de moltíssima renomnada per tota la Conca de Tremp, i per tots els pobles de l'alta muntanya de la ribera pallaresa. Aquesta cobla, primerament, es componia dels instruments següents: *flubiol* i *tamborí*, *cornamusa*, 1a i 2a [*gralls*], el *bot* o *sac* dels *gemecs*, *violins* i *alarcón* [*mena de fagot*]. Que més endavant van ser substituïts aquestos per cor-

netins, violins i clarinets de cinc claus, sonant tots a l'uníson, sense cap classe d'harmonia. Mort el pare i tots els fills menys el Jaume, aquest va anar seguint anant amb d'altres colles que el demanaven, puix que com a músic secà era un violí d'aquells que pocs ne corren.»

Així les antigues cobles de tres quartans o més complexes, com la dels Campets, es van desfer al segle XIX per deixar pas a les noves músiques. Però cap a 1890 encara trobem notícies soltes de músics de bot, grall o flabiol que en solitari encara feien ball a la muntanya. Els més famosos i citats són els del Botet de Casserres (Llittera). L'etnògraf Ramon Violant cita

A dalt, l'orquestra La Primitiva, de Sort, l'any 1922 // FOTO: Maties Rafel. PROCEDÈNCIA: Arxiu Comarcal del Pallars Sobirà. A la dreta, gravats de músics en un paper del segle XIX // PROCEDÈNCIA: Ecomuseu de les Valls d'Àneu.

com encara actiu cap a 1890, a Sarroca de Bellera, l'anomenat Mut de casa Peret, i també rescatà un bot a casa del Jaumet d'Artal de Vilella, també violinista d'una nissaga familiar de pare i germans músics.

Al folklorista Joan Lluís li havien parlat d'un botaire de Surp vist a Vilamur, també cap a 1890. I a l'Artur Blasco, els seus acordionistes li havien parlat d'algun botaire: així el Dimàs d'Erta, Ramon Duro, tenia el seu mateix padrí també a Erta que tocava el bot vers 1890; i el Ferrer d'Àreu, Josep Ribes, li havia explicat que «a Tírvia hi havia un pare i fill que eren músics, el pare tocava el bot i eren molt coneguts i treballaven molt

fent ball. A vegades anava a tocar amb el seu fill que tocava el *graire*. Aquest botaire cobrava dos pessetes cada dia si hi anava sol, amb el bot, i si portava el fill només una pesseta, era més *barato*. I pregunto: per què? I diu: «Perquè el fill menjava molt, i com que així a casa no feia gasto...»

La marginalització d'aquests instruments estava ja servida, fins i tot es feia evident en les cobletes que els treien (potser els altres músics?). Com a la *Cançó d'Irgo*, dedicada en bona part a riure's dels músics de Coll:

*A les tarteres d'Erill
se'n sentie un gran soroll
pensant que eren los tavans
i eren los músics de Coll.
¿Qui se hu ere de pensar
que aquí fósseu a sonar?*

(de l'arxiu de Ramon Violant)

El soroll dels tavans eren les bunes o bordons del bot de gemecs, que *bunien*, del verb *bunir* o bonir, que és la remor o soroll d'abelles, vespes i tavans 🐝.

Festa grossa amb dues mans

EL PIRINEU VA SER DELS POCS LLOCS ON VA PERVIURE L'ACORDIÓ DIATÒNIC I, GRÀCIES A ARTUR BLASCO, VELS ACORDIONISTES DE LES NOSTRES VALLS EL VAN TORNAR A TOCAR

Guillem Lluch Torres > TEXT

Diu Ignasi Ros a l'article que signa en aquest dossier que l'acordió va ser «el més gran depredador» dels antics sonadors de bot de gemecs que amenitzaven les festes i celebracions a les nostres valls. El fet, tal com explica Artur Blasco, és que cap a finals del segle XIX i principis del XX, l'acordió diatònic va començar a prendre força com a element d'animació a les festes majors.

L'acordió va permetre que un home tot sol es convertís pràcticament en orquestra. Alhora, com constata el mateix Blasco, «va propiciar que els homes comencessin a agafar les dones per la cintura a l'hora de ballar, ja que fins aleshores els balls eren col·lectius i es ballaven

poc o gens». Bàsicament, diu, hi havia el ball pla, l'esquerrana o els rigodons. L'acordió, doncs, va aportar uns nous elements que el van fer molt popular.

Blasco és el fil conductor d'aquest reportatge, ja que és qui va aconseguir que els històrics acordionistes del Pirineu que havien desat en un armari els seus vells acordions els tornessin a tocar. La seva tasca de recerca i recuperació ha permès que avui el so d'aquest instrument torni a amenitzar festes i s'ensenyi a les escoles. També ens permet conèixer la seva història i qui eren les persones que el tocaven.

Per parlar dels històrics acordionistes aranesos, pallaresos i ribagorçans

cal retrocedir unes quantes dècades. Blasco explica que a finals del segle XIX i fins a principis del XX, l'acordió es tocava arreu del país, és a dir, que no era un fenomen propi dels pobles de muntanya. L'època de més auge de l'instrument, detalla, va ser entre els anys de la Mancomunitat de Catalunya i la Segona República.

Després de la Segona Guerra Mundial, l'any 1945, però, explica que «les cases d'acordions van deixar de fer-ne de diatònics i van començar a fer-ne de cromàtics, de teclat o de botonadura, és a dir, que a les notes naturals de l'escala diatònica hi van incorporar unes llengüetes que feien les notes al-

A l'esquerra, l'Artur Blasco tocant l'acordió diatònic, l'any 2013 // FOTO: Marta Pich.
PROCEDÈNCIA: Arxiu revista Cadí-Pedraforca. **A la dreta, el Josep Miquel –el Mestret– actuant a Sant Romà d'Abella (Pallars Jussà) // PROCEDÈNCIA:** Arxiu Artur Blasco.

terades, les accidentals, i així creaven l'escala cromàtica.»

L'acordió cromàtic, doncs, va anar guanyant terreny al diatònic, que a la península Ibèrica només es va conservar en tres llocs: a Portugal, al País Basc i al Pirineu català. Podem dir que es va salvar per ben poc, gairebé de miracle, i és que al Pirineu només va quedar una persona que el toqués, Ricard Muntaner, el Fiter de Canelles.

Podem dir que si avui l'acordió diatònic té la força que té és gràcies a la trobada providencial entre Artur Blasco i el Fiter de Canelles. Blasco havia treballat uns anys en un vaixell pesquer entre Groenlàndia i Islàndia, i un dels mariners hi tocava l'acordió diatònic. En una ocasió que va tornar a passar uns dies a Catalunya per veure la família, va acompanyar un amic que havia de fer unes gestions a la Seu d'Urgell i, quan passaven a prop de l'antic Hotel Mundial, va sentir unes notes d'acordió que el van transportar de nou als mars del Nord.

Quan va acabar de tocar, Blasco va saludar el Fiter de Canelles i es va interessar per l'acordió. Muntaner es va oferir a explicar-li tot el que en sabia i així va començar la història que va dur Blasco a recórrer tot el Pirineu a la recerca d'aquells vells acordionistes que havien desat l'instrument feia anys però que encara el sabien tocar.

A poc a poc els va anar 'enredant' i el 2 d'agost de 1976 en va reunir una bona colla a la primera Trobada d'Acordionistes del Pirineu, que es va celebrar a Arsèguel. Prèviament, Blasco havia anat recollint els seus acordions i els havia dut a Barcelona «per fer-los adobar» per tal que poguessin tornar a sonar en condicions.

Així va ser com, per primera vegada en dècades, aquells homes van tornar a fer sonar uns instruments que havien après a tocar d'oïda, de forma

totalment autodidacta, molts cops per herència de pares a fills, i que servien per amenitzar les festes i celebracions dels seus pobles. «Molts d'ells eren analfabets, però eren una gent amb un talent extraordinari», emfatitza Blasco.

La gran majoria d'acordionistes que va trobar es concentraven a l'Alt Urgell, però en el seu recorregut pel Pirineu també en va localitzar d'aranesos, pallaresos i ribagorçans, i tots ells van acabar tocant un any o altre a la Trobada d'Arsèguel.

Pel que fa al repertori, Blasco assegura que aquest era força similar a tot el Pirineu. En una primera època, explica que bàsicament es tocaven masurques, polques, xotis saltats, valsets i pasdobles. En una segona etapa, a partir de 1910, i sobretot a l'Alt Urgell, arriben els balls d'Amèrica i es comença a introduir el xarleston. Pel que fa a Aran, Blasco remarca que, si bé és cert que el repertori tenia certa influència occitana, els acordionistes tocaven un repertori similar al de les contrades pallareses o ribagorçanes, sobretot valsets.

Acordionistes pallaresos i ribagorçans. De l'Alta Ribagorça, en destaca especialment dos. Un d'ells era el Conrad Bertran d'Erill la Vall, amb qui guardava una gran amistat. Els altres eren diversos integrants de la família de casa Xoquín de Durro, «una dinastia de músics, amb l'avi que tocava el diatònic, el fill que tocava el violí i el net que em servia al bar familiar quan els anava a veure», explica tot rient.

D'altra banda, al treball de recerca titulat 'Encara com sones', elaborat l'any 2010 per Marçal Ramon, basat també en el testimoni d'Artur Blasco, llegim que a l'Alta Ribagorça es té constància

d'algun altre acordionista diatònic, com ara Josep Camon –Casós– de Montiberri i Joaquim Arcas –Quimet– de l'Areny.

Del Pallars Jussà, Blasco en destaca especialment Josep Miquel Elies –el Mestret– de Sant Romà d'Abella. «Era pagès i es dedicava a l'ametlla, i el vaig anar a veure i el vaig animar perquè tornés a tocar; des d'aleshores, mentre va ser viu, va venir cada any a la Trobada d'Arsèguel», explica.

Del Pallars Sobirà, mentrestant, ens parla especialment d'Eduard Obiols, fill de la Vansa però casat i establert a Tavascan. Com a anècdota, explica que «tenia un ramat de cabres i, després de cada concert, li donava per comprar una cabra nova», fet que, lògicament, va fer que acabés amb un ramat portentós. L'Agneta d'Estaon és un altre dels acordionistes que ens destaca del Pallars Sobirà.

La llista d'acordionistes diatònics pallaresos la podem ampliar amb algun nom més recollit al treball 'Encara com sones': Josep Bonet –el Martí– de Sant Cerni, Francesc Farràs –Sialló– d'Isona, Joan Gimó d'Abella de la Conca i Ramon Durro –Dimàs– d'Erta, tots quatre al Jussà; Ramon Cadena –Savisà– de Burg i Josep Ribas –el Ferrer– d'Àreu, del Sobirà.

El músic de Vilac. D'Aran, ens parla de Castet, que feia de taxista, però destaca per sobre de tot Cisco Sambeat de Vilac. Tot i que tocava més el cromàtic, també feia sonar el diatònic i va anar diversos anys a la Trobada d'Arsèguel. La trajectòria de Sambeat queda reco-

llida en un llibret elaborat per Dolors –Lolita– Beso Atés i editat per la Fundació Privada Museu Etnològic Val d'Aran.

Acordió diatònic.

L'acordió com a motor de vida

LA MÚSICA POPULAR I TRADICIONAL HA FORMAT PART DE LA VIDA DE JULIÁN BARÉS, QUE AMB EL SEU ACORDIÓ FA MÉS DE SEIXANTA ANYS QUE ANIMA QUAalsevol TIPUS DE FESTA

Manu Moga Rella > TEXT // Hugo de la Rosa > FOTOGRAFIA

Julián Barés (Les, 1945) emana música pels quatre costats. És una persona inquieta, nerviosa, però sobretot amb una ànima de músic que l'acompanya des de ben d'hora cada dia: «Quan m'aixeco al matí, el primer que faig és encendre la ràdio, buscant llevar-me amb alguna cançó animada». I és ben cert que el Julián és una persona amb una energia incommensurable. Des que comencem a parlar, té al davant algun instrument musical per poder sentir-se a gust; sobretot l'acordió i la guitarra, que l'han acompanyat al llarg de la seva vida, en les mil i una històries que ens explica tot seguit.

«L'acordió m'ha donat la vida. Als meus 'seixanta i setze' anys —com li agrada referir-se als seus 76 anys—, continuo amb moltes ganes de seguir tocant», d'aquesta manera contundent i clara el Julián resumeix la importància que ha tingut la música al llarg de la seva vida. Des de ben petit, a casa seva la música havia estat present en les reunions familiars. El seu pare tocava la guitarra i sa mare cantava. Això va fer que ell tingués la inquietud de voler dedicar-se a la música. Son pare li va comprar la seva primera guitarra quan només tenia set anys. Ell estudiava al col·legi de les monges de Les, on tenia una professora de música que els ensenyava classes de piano i gràcies a ella també es va anar aficionant cada vegada més a la música. Però la professora va marxar i llavors son pare va decidir comprar-li un acordió, ja que així podria continuar amb el que havia après de piano.

Ja amb dotze anys va millorar molt la seva habilitat amb l'acordió, amb el reforç d'un policia que hi havia al poble, amb qui també va fer classes. Gràcies a això, va començar a participar juntament amb un grup femení de danses regionals de Lleida, a qui acompanyava musicalment a diferents esdeveniments per tot arreu.

Gràcies a formar part del grup, ha pogut tocar a diferents ciutats espanyoles i també franceses. És evident que el Julián és un gran amant de l'acordió, perquè quan l'agafa, sense previ avís, comença a tocar diferents cançons que li venen al cap. Confessa que fa cinc mesos que no el toca, però per a un músic que porta les partitures a la pell això no és excusa, i comencen a brotar tot tipus de cançons, ja siguin populars de l'Espanya dels anys seixanta i setanta com del folklore aranès. El que li surt del cor.

Festes i més festes amb l'acordió. El Julián va començar a tocar a tot tipus de festes als tretze anys; allà a on hi havia una reunió familiar o una festa, allà anava amb l'acordió. Sol o acompanyat amb d'altres músics de la Val d'Aran, el Julián s'ha recorregut tot el territori. L'any 1970 va entrar com a monitor d'esquí a Baqueira-Beret. Ell impartia classes setmanals i, en acabar, agafava el seu acordió i es muntaven festes durant hores i hores amb els *corsillistes*, tant a Salardú com a l'estació, on el director de l'època, Miguel Arias, el va contractar com a relacions públiques durant cinc anys per a organitzar festes durant tota la setmana durant l'hivern.

Des de llavors, no hi ha festa que no vagi acompanyada d'alguna melodia. «Després de la mili, amb poc més de vint anys, vaig marxar de casa,

El Julián Barés esquiant per les pistes de Baqueira-Beret amb l'acordió. Anys 70.
PROCEDÈNCIA: Arxiu Julián Barés.

i mentre em dedicava a descarregar vaixells a Las Palmas de l'illa de Gran Canària, anava amb la meua guitarra tocant tot tipus de cançons populars, ja que m'havia de guanyar la vida», explica. Quan un sent el Julián explicant les vivències i aventures se n'adona de la gran quantitat d'històries interessants que té per explicar. I sempre amb la guitarra o l'acordió com a acompanyants –tot i que també toca la bateria, però ho fa menys sovint–. De fet, el Julián té dos acords, un de més lleuger, que és més fàcil de transportar, i un de més vell, que el conserva en bones condicions i que li va comprar el seu pare quan era petit.

«He sigut autodidacta durant la major part de la meua vida. Tret dels primers anys, essent un nen, quan vaig rebre classes, la resta de melodies les he anat aprenent sobre la marxa, i sobretot, d'òida», explica. El Julián és capaç d'enumerar una gran quantitat de cançons que pot tocar sense dificultat. Agafa la guitarra i l'acordió i delecta des d'*El Porompompero* de Manolo Escobar

fins a qualsevol cançó típica aranesa. De fet, ell ha tocat a pràcticament tots els pobles de la Val d'Aran amb el seu acordió, i amb les diferents colles de balls aranesos.

Encara avui segueix participant activament a la Nit de Sant Joan. A Les, durant la revetlla, es crema *eth Haro*, i allà toca juntament amb el grup Bramatopin, mentre els membres de la colla Es Corbilhuers de Les ballen al voltant del tronc fins que acaba de caure a terra. «La festa de Sant Joan, per als habitants de Les, és molt important i, fins que el cos m'ho permeti, seguiré tocant per divertir la gent», assegura. Tal com confessa el Julián, «un músic ho és tota la vida, des que comença de petit fins que mor. I jo només deixaré de tocar quan ja no hi hagi més remei». També ha participat en diferents jornades organitzades a Les amb trobades d'acordionistes diatònics del Pirineu, amb músics catalans i francesos.

Bona salut musical a l'Aran. Bramatopin és el principal grup de fol-

lore de l'Aran, a on participa l'exsindic Francés Boya. L'acordió és un dels instruments típics del territori i, de fet, les diferents colles de danses tenen una secció musical a on sempre tenen gent que toca l'acordió. En aquest sentit, el Julián remarca que «és una bona manera de mantenir la nostra essència. Gràcies als grups de danses, l'acordió segueix present a les festes de l'Aran. El folklore aranès té futur i espero que la gent sàpiga mantenir-lo viu.»

Julián Barés és un bon exemple de persona que té tota una vida per explicar.

No aguanta més de cinc minuts sense arrencar amb alguna cançó que li ve al cap. La música li fa bullir la sang i li surt en forma de melodies molt sonores i alegres, que ens fa entendre, sobretot, un temps passat en què qualsevol excusa era suficient per poder ballar i cantar. Me'n vaig amb un somriure d'orella a orella, perquè gent com el Julián ens aporta una energia fora del que és normal a la seva edat.

Una persona polifacètica, perquè a part de músic i professor d'esquí –on ha estat cinquanta anys al peu del canó–, també regenta la Cava Barés a Les, que té més de cent vuitanta anys de vida –fundada l'any 1840– i que ha passat per diferents generacions de la seva família. S'entén, doncs, que es mantingui jove i amb energia, ja que tot i la seva edat, té una vida ben atapeïda de coses a fer. Com diu ell mateix: «No tinc temps per pensar si soc gran o no, mentre pugui, seguiré fent les coses que m'agraden. Estic molt orgullós de la vida que he portat, perquè m'ha obert moltes portes», conclou el Julián. 🍷

El Julián Barés amb la seva guitarra, un instrument amb el qual també s'ha guanyat la vida; en primer pla, el seu inseparable acordió.

Lo 'sinyó' Domingo i Rudy Bravo

LA DEDICACIÓ DEL MESTRE DOMÈNEC CARDENYES PEL POBLE QUE EL VA ACOLLIR HA DEIXAT UNA LLARGA LLISTA DE PECES MUSICALS I ORQUESTRES, ALGUNES AMB RUDY BRAVO

Darió Albert > TEXT

Quin infant trempolí no ha anat mai a jugar a la plaça Domènec Cardenyès de Tremp? Si bé han tingut dies clarament millors, l'espai aglutina tant petits que es diverteixen als gronxadors o jugant a futbol com adolescents que demostren les seves habilitats amb el patinet. Això sí, tot ben exposat als ulls tafaners dels veïns i les veïnes dels habitatges que rodegen, pràcticament per complet, l'espai. El que saben pocs dels que passen —o hi han passat— hores i hores en aquella plaça és que està dedicada a una persona que va destinar bona part de la seva vida a l'ensenyament musical trempolí. Domènec Cardenyès, també conegut com lo *sinyó* Domingo, no va néixer a Tremp, tot i que deu ser a la capital del Pallars Jussà on més bon record va deixar. Tant és així que el musicòleg trempolí Jordi Sansa va creure necessari lloar la seva figura i escriure una biografia, *Domènec Cardenyès. Una vida per a la música*, editada per Círculo Rojo. D'ell, Sansa diu que «era un músic senzill, un home que va

dedicar la vida a la seva gran vocació, una persona que es va fer estimar per la seva manera de ser i d'actuar». Un repàs per la vida del senyor Domingo és, indiscutiblement, un repàs per la música, l'ensenyament musical i les diferents formacions de Tremp a partir de la segona meitat del segle XX.

Domènec Cardenyès Bàrios va néixer a Ponts el primer dia de setembre de 1916, fill del fuster Ramon Cardenyès i Cèlia Barrios. La seva germana, Maria del Carme, dos anys i mig més gran que ell, completava la família. El seu primer mestre va ser mossèn Tàpies, organista de l'església de la seva ciutat natal. Va ser ell qui el va introduir al món de la música i li va fer despertar el cuquet del piano i del cant coral. El seu procés d'aprenentatge va ser tan fructífer que als dotze anys amenitzava amb piano les pel·lícules de cinema mut que projectaven a la sala de festes. Cardenyès, sempre acompanyat del seu acordió allà on anés, va participar en múltiples orquestres i formacions musicals.

En el llibre *Domènec Cardenyès. Una vida per a la música*, Sansa relata al detall l'arribada de Domènec Cardenyès a la ciutat pallaresa i hi explica que està estretament lligada a un fet tràgic: la mort sobtada del mestre Josep Mata, al capdavant del Cafè la Lira, on impartia classes de música. La insistència dels seus alumnes per continuar formant-se en aquest àmbit va portar Enric Solé, alcalde de Tremp, a contractar el músic, conegut de la vídua de Josep Mata.

La llista d'entitats i projectes impulsats per Cardenyès durant els anys cinquanta a Tremp és llarga, i en destaquen la tuna del col·legi Sant Josep, l'esbart dansaire Francesc Pujol i l'orfeó de Tremp, promogut pel president del casal Josep Altisent, i amb Cardenyès com a primer director, així com la banda de cornetes i tambors Els timbalers de la Conca. Lo *sinyó* Domingo va morir el 4 de setembre de 1977 després que un malestar el fes ingressar a l'hospital.

En totes dues fotografies, el Domènec Cardenyès. La primera amb el seu inseparable acordió. La segona dirigint una actuació // PROCEDÈNCIA:

Arxiu Comarcal del Pallars Jussà. Fons Domènec Cardenyès.

A banda d'excel·lir davant del piano, també dominava la guitarra, el violí, l'acordió i el flabiol. El seu llegat deixa una vuitantena d'obres musicals, sobretot en l'àmbit de la música coral i de les sardanes, i entre les quals destaca *Oh verge de Valldeflors*, cantada en honors a la verge de Tremp: «Ja que Tremp sempre joiosa / vos ofrena els seus amors / mireu-nos sempre amorosa / Oh Verge de Valldeflors!». Però on més bon record va deixar va ser a la memòria de molts infants i joves que, gràcies a ell, van descobrir el meravellós món de la música.

L'Amat Isanta. Un d'ells era un jove aprenent de Benavent que acabaria protagonitzant el panorama musical de Tremp. Des de ben petit, a l'Amat Isanta (Benavent de la Conca, 1948) li va cridar la vessant musical. El mestre Cardenyes va obrir-li la porta a l'orquestra Domingo y sus solistas, que actuava a la sala de ball de La Lira, i ens explica que «recordo perfectament la cançó amb la qual vaig debutar. Era *Yo que no vivo sin ti*, del cantant italià Pino Donaggio». Ara bé, Isanta reconeix que no es va considerar mai un músic, sinó que «més aviat era un *showman* amb una mínima formació musical». El seu atreviment i desvergonyiment —«desparpajo», com diu l'Amat— van servir perquè es pogués guanyar la vida en el món de la música «i tenir una certa consideració. Com diu la dita, al món dels cecs el borni és el rei.»

El grup Domingo y sus solistas actuava només els dies festius i aquelles dates assenyalades al calendari com a importants. Això va permetre a Isanta alternar l'activitat amb la de Radio Club, un combinat de la Pobla de Segur dirigit per Ramon Atmetlla. Amb aquest conjunt va ampliar l'àmbit territorial d'actuació: «No vam passar de Terradets, però sí que pujàvem cap a

l'Alta Ribagorça, la Val d'Aran i el Pallars Sobirà». La inquietud i les ganes de membres d'aquests dos grups de seguir ampliant les seves experiències musicals els va portar a crear una nova orquestra trempolina: Soul Fingers, una formació dirigida per Cardenyes que, segons el mateix Isanta, ja es podia considerar més professional després de la inversió que van fer en equips de so, vestuaris i il·luminació. La novetat principal, a més, va ser la inclusió d'una veu femenina, la Maika.

Quan Soul Fingers es va dissoldre, principalment per baixes per malalties i per trasllat d'alguns membres, Isanta va veure el moment de comandar una nova banda, que comptaria amb la direcció musical de Cardenyes —que també tocava el piano— i ell s'encarregaria de la direcció comercial. És en aquest moment que s'inventa el sobrenom amb el qual, encara ara, és conegut: «No sabia dir d'on ve Rudy Bravo, suposo que en aquell moment vaig veure que tindria més possibilitats.»

'Rudy Bravo y su conjunto'. En els prop de vint anys de vida d'aquest conjunt, Isanta va poder conèixer i compartir cartell amb bandes d'èxit nacional. «Reconec que va ser una època d'èxits dins la modèstia. Vam poder alternar actuacions amb Pajares, Dyango, Jose Guardiola, Los Chichos...». L'estil festiu i un repertori sempre actualitzat els va portar a actuar als millors escenaris de Catalunya, d'Aragó i del País Valencià i davant d'una gran quantitat d'espectadors. Durant tots aquells temps,

Isanta alternava els concerts amb altres treballs i no va ser fins el 1992 que va baixar dels escenaris per poder-se dedicar exclusivament a la seva empresa de transports.

D'anècdotes en té un grapat «i gràcies a Déu, la majoria són positives»; com aquella vegada que a un poble de Terol havia d'actuar conjuntament amb Mocedades. L'expectació era altíssima perquè el grup que va arribar a actuar a Eurovisión venia de fer una gira als Estats Units. A última hora, però, no van poder actuar per una indisposició de la seva cantant principal, però «l'orquestra Rudy Bravo va salvar amb èxit la vetllada i va estalviar així a la comissió de festes un bon grapat de diners» 🍷

A dalt, els Soul Fingers, l'any 1970.
A baix, l'orquestra Rudy Bravo, l'any 1987.
PROCEDÈNCIA: Arxiu Amat Isanta.

L'antiga cimentera de la Pobla

VA PRODUIR CIMENT NATURAL I CALÇ, AMB INTERRUPCIONS, DES DE 1913 A 1960;
ENTRE LES MINES DE SOSSÍS I LA FÀBRICA VAN ARRIBAR A TREBALLAR-HI 250 PERSONES

Eva Perisé > TEXT

L'any 1912 va començar la construcció de grans centrals hidroelèctriques al Pallars Jussà. A la Conca de Tremp, es va fer l'embassament de Susterris i la central de Talarn, mentre que a la Vall Fosca s'estaven fent les obres del salt de Capdella. Per fer aquestes obres titàniques, es necessitaven quantitats molt importants de ciment, però el territori estava molt allunyat de les grans fàbriques on es produïa, i lluny també del ferrocarril i amb unes comunicacions, per carretera, molt precàries a causa d'una orografia força complicada.

A Catalunya hi havia poques fàbriques que produïen ciment portland, la més gran era la Compañía General de Asfaltos y Portland, SA Asland, situada a Castellar de n'Hug (Berguedà). En vista que el volum de ciment necessari per als projectes era considerable, que l'estació de ferrocarril més propera era la de Tàrrrega i que les comunicacions per carretera eren força complicades, Energía Eléctrica de Cataluña (EEC), empresa que estava construint el complex hidroelèctric de

Capdella, va considerar la possibilitat de construir una fàbrica de ciment pròpia, segurament pensant també en altres projectes futurs a la zona.

La mateixa estratègia va utilitzar l'altra empresa hidroelèctrica que feia la central de Talarn, Riegos y Fuerza del Ebro, i va instal·lar la seva pròpia fàbrica de ciment a l'estret de Susterris.

Els afloraments de lignit de Sossís, la presència de pedreres de calcàries i l'enclavament estratègic de la Pobla de Segur van ser factors determinants i que van encoratjar els tècnics d'Energía Eléctrica de Cataluña a situar la seva pròpia fàbrica de ciment pròxima a la confluència del Flamisell i la Noguera

Pallaresa, fet que els permetria subministrar ciment a les obres que tenien projectades a la Vall Fosca, al nord del Pallars Sobirà i a la Val d'Aran.

El 22 de juny de 1912, l'enginyer suís Emil Weitnauer Rubely, com a mandatari d'EEC, va comprar la finca Vinyacs, propietat de la família Orteu, a uns dos quilòmetres de la Pobla de Segur, i a tocar de la carretera que unia aquesta població amb Gerri de la Sal. En aquest terreny, que tenia una superfície de més d'una hectàrea, situat a la riba dreta de la Noguera Pallaresa, enfront de les mines de carbó de Sossís, s'hi construiria la fàbrica de ciment. A part d'aquesta finca on instal·laria la fàbrica, EEC també era propietària de les mines de Sossís i tenia la concessió de la pedrera de margues, situada a 350 metres al nord de la futura planta de ciment.

Un funicular des de Sossís.

L'any 1912 EEC va traspasar l'explotació de les mines de Sossís a una empresa filial, Eléctrica de Mollet, la qual va encarregar a l'enginyer de mines de Barcelona Francisco Fonrodona el projecte d'aprofitament del jaciment. Per portar el mineral de Sossís fins a la fàbrica, es va instal·lar un funicular aeri tricable, de la casa milanesa Ceretti i Tanfani. El cable transportava catorze vagonetes, de frens automàtics, entre l'estació de càrrega de les mines i la de descàrrega de

La fàbrica de ciment en funcionament a la dècada de 1910 // PROCEDÈNCIA: Museu Hidroelèctric de Capdella. **Al detall, treballadors de la fàbrica. Dècada de 1910** // PROCEDÈNCIA: Arxiu Manel Gimeno.

la fàbrica, que sobrevolaven una sèrie de finques agrícoles de Sossís, de les quals tenien inscrita la corresponent servitud de vol.

La instal·lació del cable aeri, que podia transportar 10 tones de lignit cada hora, es va complementar amb el muntatge d'una via entre el riu, on hi havia l'estació de descàrrega de l'aeri i la fàbrica. A més, a l'interior de la fàbrica hi havia dues vies de 70 centímetres, sistema Koppel, de 50 metres cadascuna. La primera unia el dipòsit del clínquer i el triturador, i la segona, els forns amb el dipòsit del clínquer. Per aquestes vies hi circulaven quatre vagonetes basculants i tres amb obertura lateral.

Durant el primer semestre de 1912 es van sol·licitar tots els permisos per construir i instal·lar la maquinària de la futura planta cementera, i el fort de les obres va començar a partir del mes de juliol de 1912. En només sis mesos es va construir l'edifici i muntar tota la maquinària de la fàbrica. Aquesta era una construcció de pedra i ciment de més de 500 m² per planta –48 metres de llarg per 23 metres de fons–, i tenia una planta baixa i quatre pisos d'altura. Els primers anys l'estructura tenia dues xemeneies metàl·liques dels forns de ciment i, posteriorment, s'hi va cons-

truir una xemeneia de totxanes, de 27 metres d'altura.

El complex de la fàbrica el completaven un hangar adossat a l'edifici, un magatzem fet de pedra de 225 m², un taller de reparació, un dipòsit de clínquers de 575 m², un descarregador de carbó, els pous d'alimentació, un laboratori, despatxos i l'habitatge del contramestre.

El primer director de la fàbrica va ser Emil Littel, enginyer de Ginebra que va viure a la Pobla de Segur, i que també dirigia les mines de Sossís. La fàbrica produïa ciment natural i disposava d'un sistema d'ensacat. Va funcionar durant tres etapes. La primera, entre 1912 i 1914, durant les obres hidroelèctriques de Capdella. Es calcula que EEC va consumir 12.000 tones de ciment durant aquests anys.

La segona, de 1917 a 1929, els primers anys, quan encara l'explotava l'Eléctrica de Mollet, pràcticament només subministraven ciment a Productora de Fuerzas Motrices, empresa que feia les obres de les centrals del Congost i de la Pobla de Segur. La tardor de 1917, treballaven a la fàbrica 250 obrers. Més tard, la van transferir a la societat Cementos Cales y Carbones de la Pobla de Segur, que va produir ciment natural i calç.

Explica Manel Gimeno que durant la Guerra Civil la fàbrica va estar totalment inactiva, perquè la va ocupar el bàndol nacional. A més de caserna i magatzem, hi tenien instal·lat un campament de desinfecció per eradicar la plaga de polls que tenien els soldats del front.

L'etapa final, posterior a la Guerra Civil, va ser de l'empresa Minera Industrial y Comercial de Cementos y Carbones, SA, que, davant les expectatives que el ferrocarril arribés aviat a la Pobla, volia modernitzar les instal·lacions, amb la construcció d'un forn rotatiu horitzontal. L'objectiu era produir 30.000 tones anuals de ciment artificial pòrtland, en lloc de les 10.000 tones anuals de ciment natural per les quals tenien permís. Finalment, van abandonar la idea i van tancar les instal·lacions davant la forta competència de la cementera de Xerallo.

L'any 1960 és l'últim any de funcionament de la fàbrica de ciment de la Pobla de Segur. Abans del seu tancament, la planta només produïa calç hidràulica. Actualment, les instal·lacions són propietat de l'empresa García-Munté. La comarca del Pallars Jussà va tenir tres fàbriques de ciment; les dues que segueixen dempeus, avui patrimoni industrial, Pobla i Xerallo, estan en un procés de deteriorament molt avançat.

La xemeneia, element més emblemàtic de la fàbrica, encara es manté dret, tot i que ja està força deteriorada. Any 2019 // FOTO: Feliu Izard. PROCEDÈNCIA: Museu Hidroelèctric de Capdella.

PATRIMONI GASTRONOMIA

Àpats de més de 400 anys d'història

LA CONFRARIA DE SANT SEBASTIÀ DEL PONT DE SUERT FA MÉS DE 4 SEGLES QUE MANTÉ LES MATEIXES RECEPTES: UNA CUINA HONESTA I GENUÏNA BASADA EN EL CORDER I LES VERDURES

Miquel Gordó > TEXT

Aquest escrit, que pretén parlar del patrimoni gastronòmic de muntanya, no va d'un plat, d'una casa o d'una recepta, va d'un poble, d'una zona, d'una temporada, de més d'un plat i, sobretot, d'una tradició de més de 400 anys: la confraria de Sant Sebastià del Pont de Suert.

El seu origen data del 1587. Un any abans arribà al Pont de Suert una pesta que portà misèria i morts. En no disposar ni de tests ni de mascaretes ni de vacunes, els ribagorçans s'encomanaren a sant Sebastià, a sant Roc i a un confinament habitual a l'època. Sortosament, en un any la pandèmia fou superada i, en agraïment al primer dels sants, es creà la confraria de Sant Sebastià, que encara ara celebra la festivitat amb sis àpats durant tres dies: sopar el 19 de gener, esmorzar, dinar i sopar el dia de Sant Sebastià —dia 20— i esmorzar i dinar l'endemà.

Amb els anys, la gastronomia ha anat prenent terreny el culte al gloriós sant Sebastià i, tot i que les misses i la processó han quedat reservades per als més devots, encara és un religiós qui beneeix la taula i qui recorda amb una frase l'objectiu de la confraria: doneu menjar al qui té gana i gana al qui té menjar.

Uns dies abans de la festa es maten 30 corders de més de 30 quilos de canal, ja que aquest era el pes habitual de sacrifici anys enrere —el públic actual reclama bèsties petites, joves i tendres a pesar del dèficit de gust—. Del sacrifici en sortiran sopes de pa i d'arròs, bullits, girella i freginat. Abans, al nostre país, de vedella, porc fresc i d'altres carns tan habituals avui, gairebé no se'n menjaven. La nostra era terra de corder.

Són tants els plats que se serveixen durant tres dies que no

es poden explicar tots en unes quantes línies. Per tant, em centraré en la girella, les potes de corder i el freginat. Tot i això, no es pot deixar de fer esment a la qualitat de les verdures i amanides que es mengen a ple gener i a plena muntanya. La verdura de col i trumfes és un espectacle. Cols de ruc prèviament estovades per les gelades de l'hivern en horts de la comarca, triades i tallades amb tanta cura que un cop cuites són pura mantega. Un raig d'oli i sal, i a taula. Les amanides són un bé de Déu! Tones d'api i escarola de color blanc. Ni un brot verd ni un fil. Altre cop sal i oli, i a gaudir. L'amanida de ceba tallada ben fina a primera hora del matí i reposada amb aigua, sal, sucre i vinagre és un regal per a paladar i estómac.

El Rubén Cierco Mora té 35 anys i és el propietari i xef

Les cuineres preparant un dels àpats, l'any 2017 // PROCEDÈNCIA: Confraria de Sant Sebastià del Pont de Suert. Al detall, un plat amb girelles // FOTO: Jcemeli. PROCEDÈNCIA: Creative Commons.

del restaurant Ca de Graus de Castaneda. Des del 2007 que, durant cinc dies i gairebé cinc nits, deixa els fogons de casa seua per als de la confraria. M'explica que això no es fa per diners, que això només es pot fer per passió, per tradició i per amor a una festa. «Tot el que s'emplata passa per aquestes mans», diu amb orgull.

Em deixa claríssim que ell és el cuiner, però que sense l'ajuda de tanta gent, i sobretot de les dones, allò no seria possible. Ho té tot apuntat però no li cal mirar papers. 3.500 persones, més de 1.000 quilos de corder, milers de litres de sopa... i ho explica tot com qui ha cuinat tants cops un plat que no hi dona cap importància. Ni al plat ni als detalls.

Comenta que la *xirella* no sap com es fa, que són les dones les que la fan i que a l'hora d'amanir-la només hi són unes poques que es guarden algun secret per a elles.

Potes i girella. Amb les potes tinc més sort. Dona per fet que primer han d'estar netes i pelades. «Es fan bullir una bona estona fins que queden tendres amb quatre verdures i una fulla de llover, després es fa un bon sofregit de ceba, all, tomata i julivert, s'hi afegeixen les potes i una mica de la seva aigua i es deixa fer xup-xup.»

Per esbrinar la recepta de la girella m'adreço a una de les cuineres que fa més temps que hi participa. Té més de 80 anys i ningú ho diria. Em demana que no escrigui el seu nom. Ho fa, diu, per respecte a totes les altres dones que cuinen. No es vol donar cap importància per sobre de ningú. Renega d'aquesta pesta que fa dos anys que impedeix celebrar sant Sebastià i s'encomana al mateix per a què ens lliuri d'aquesta guerra

silenciosa! Repassem plats i preparatius: «Les cols s'han de triar molt bé i s'han de tallar en trossos ben petits. Es couen per separat de les trumfes». Li parlo de les amanides i mira al cel. «Quina feinada! Mare de Déu! Quan es talla la ceba s'ha de veure el ganivet», explica, referint-se a la finor del tall. «I l'api... allò sí que és laboriós! No hi pot quedar ni un fil ni res de verd», sentència.

Finalment arribem a la girella. Aquesta, com tants d'altres bulls i embotits, té tantes variants com cases hi ha a Catalunya. Totes igual de vàlides. M'explica que es bullen les freixures i els caps dels corders. Es tria tot ben triat i s'hi afegeix cansalada viada. «Tot això abans es tallava a mà, però ara sort en tenim d'una picadora elèctrica», diu. Després l'arròs, el pa, els ous, l'all, el julivert, la sal i el pebre. Es barreja tot i s'emboteix dins de l'estómac dels corders prèviament cosits. De moment cap secret especial. Continuem xerrant i em diu que el que li dona molt bon gust és el budell prim del corder. Això ja no és tan comú. «Piquem a trossets les madeixes de l'intestí prim i això li va molt bé», em confessa. S'anima i deixa caure, com aquell qui

vol i no vol dir-ho, que també s'hi posa una mica de nou moscada». No hi ha cap girella igual. Un cop bullides i fredes, es tallen, es passen per ou i es fregeixen per servir-les acompanyant les potes per esmorzar. Això es menja darrere unes sopes de pa immillorables. La girella amb potes és un plat d'aprofitament que sovint es menjava l'endemà de matar un corder. En moltes cases s'afegia la girella al final del guisat.

Seguim parlant, li pregunto pel freginat i em comenta que elles només preparen la sang. «Ja ens arriba quallada i nosaltres la tallem i la fregim amb abundant oli, molt a poc a poc i, després, Rubén la cuina», afirma. Torno a visitar el Rubén perquè m'expliqui com es cuina el freginat, un plat molt genuí ara força en desús. Una recepta que no et deixa indiferent ja que el gust mineral de la sang i el fetge no és apte per a tots els paladars. Em comenta que es prepara un sofregit de ceba i all, s'hi afegeixen el fetge tallat i la sang fregida i que després s'hi posa un raig de caldo i un altre d'anís. Ara ja només hi faltaria una picada d'ametlla, l'ou dur i cap a taula!

En aquesta festa només seuen a taula els homes, els nens serveixen i les dones cuinen. Naturalment això ha estat, i és, motiu de conflicte i discussió, encara que, vista la festa des de dins per a tots ells —dones i homes— no n'hi ha cap de desavinença. Serveixi aquest article com a petit homenatge a totes aquelles dones anònimes que fa tants anys que cuinen per i per a sant Sebastià. ■

El menjador de la confraria on se celebren els àpats. Al detall, el Rubén Cierco amb dos ajudants de cuina, l'any 2017 // PROCEDÈNCIA: Confraria de Sant Sebastià.

Garona-Nogueres s'edita amb el suport i la col·laboració d'institucions i organismes oficials.
Sense la seva ajuda i el seu compromís no seria possible de publicar aquesta revista.

> AMB EL SUPORT DE

IDAPA

Institut per al Desenvolupament
i la Promoció de l'Alt Pirineu i Aran
*Institut entath Desvolopament
e era Promocion deth Naut Pirenèu e Aran*

Generalitat de Catalunya
**Departament
de la Presidència**

Diputació de Lleida

La força dels municipis

Consell Comarcal del Pallars Jussà

**Alta
Ribagorça**

Consell Comarcal

**Conselh Generau
d'Aran**

Bisbat d'Urgell

> AMB EL COMPROMÍS DELS AJUNTAMENTS DE

- BAIX PALLARS
- BOSSÒST
- EL PONT DE SUERT
- ESTERRI D'ÀNEU
- ISONA I CONCA DELLÀ
- LA POBLA DE SEGUR
- LA TORRE DE CAPDELLA
- LLAVORSÍ
- RIALP
- SORT
- TREMP
- VALL DE BOÍ

> AMB LA COL·LABORACIÓ DE

–Arxiu Comarcal del Pallars Jussà	–Biblioteca Pública Maria Barbal de Tremp
–Arxiu Comarcal del Pallars Sobirà	–Biblioteca Pública de Sort
–Arxiu Istoríc Generau d'Aran	–Biblioteca Municipal del Pont de Suert
–Centre del Romànic de la Vall de Boí	–Bibliotèca Generau de Vielha

Esquiadors a les pistes d'esquí de Llessui amb una 'ratrack' en segon terme // FOTO: Garcia Garrabella. PROCEDÈNCIA: Arxiu d'imatges del Consell Cultural de les Valls d'Àneu. Fons Feliu Izard de l'original OTPS.

DOSSIER NÚMERO 4 LA NEU

LA NEU HA MARCAT LA VIDA I EL DESENVOLUPAMENT DE BONA PART DE LES NOSTRES CONTRADES, PER AIXÒ EN EL PROPER DOSSIER PARLAREM DE GRANS NEVADES QUE ENCARA ES RECORDEN AVUI I D'ALTRES SITUACIONS PROVOCADES PER AQUEST FENOMEN DE LA NATURA; TAMBÉ DE LA SEVA VESSANT MÉS LÚDICA I DE LA QUAL S'HATRET MÉS PARTIT ECONÒMICAMENT: LA DE L'ESQUÍ, UNA PRÀCTICA QUE HA TRANSFORMAT VALLS SENCERES. PARLAREM DELS PRIMERS ESQUIADORS, D'ESTACIONS AMB MOLTS ANYS D'HISTÒRIA –ALGUNES JA TANCADAES–, ALTRES QUE NO VAN ARRIBAR A OBRIR MAI, DE LES PERSONES QUE HI HAN TREBALLAT I N'HAN VISCUT I DE LES ANÈCDOTES I CURIOSITATS QUE S'HAN GENERAT AL SEU VOLTANT.

**A PARTIR DEL 21 D'OCTUBRE DE 2022,
A LA VENDA EL NÚMERO 4**

NOTA: SI ALGUNA PERSONA DISPOSA D'IMATGES RELACIONADES AMB EL PROPER DOSSIER LI AGRAIREM QUE CONTACTI AMB L'EDITORIAL (972 46 29 29 / garonanogueres@grupgavarres.cat)

ESPAI DE MECENATGE

Empreses, entitats
i mitjans compromesos
amb el projecte editorial

Consell Cultural
de les Valls d'Àneu

www.aneu.cat

www.eltinter.cat

PALLARS DIGITAL

www.pallarsdigital.cat

EL PUNT AVUI⁺

www.elpuntavui.cat

UN EXEMPLE DE COOPERACIÓ PER A LA PROMOCIÓ DE LA LITERATURA DEL PIRINEU, QUE CADA VEGADA INTERESSA A MÉS LECTORS

En aquest context, l'Institut per al Desenvolupament i la

> Disseny i fabricació de 25 expositors en cartró rígid amb la identificació de «Llibre del Pirineu». Es van distribuir entre

llibreries i biblioteques del territori perquè hi pugui posar regularment les novetats que vagin apareixent.

> **Adquisició d'una carpa plegable de 3 x 3 metres logotipada.** Es tracta d'una eina de molta utilitat per a les parades de promoció de llibres del Pirineu que es porten a terme a fires del territori i del sector del llibre.

> **Promoció d'autors i llibres del Pirineu a la Setmana del Llibre en Català.** Diverses accions per donar a conèixer la creació i la producció literària del Pirineu en la fira del llibre més important de Catalunya (presentacions, taules rodones, espectacles literaris...).

> **Suport a la Fira del Llibre del Pirineu.** Sens dubte, l'esdeveniment literari de referència a muntanya i un molt bon aparador per a la indústria editorial pirinenca.

De cara a l'any 2022, el tàndem IDAPA-Llibre del Pirineu es manté, amb les actuacions anteriorment enunciades i amb algunes novetats. Per una banda, el llibre col·lectiu *Els camins escrits*, inspirat en la iniciativa 'La muntanya escrita', impulsada per la pròpia associació l'any 2015 i que recollia divuit re-

lats pirinencs d'autors i autores sòcies de l'entitat. En aquesta ocasió, la proposta gira a l'entorn dels camins de l'Alt Pirineu i Aran i, s'emmarca en el projecte 'Històries i Camins' amb la voluntat de divulgar i valoritzar els camins pirinencs de la mà dels escriptors i les escriptores del territori.

De l'altra, la creació, l'enregistrament, l'edició i la divulgació de dotze càpsules de vídeo, o *booktrailers*, al llarg de l'any, a raó d'una per mes. En cadascuna d'aquestes càpsules, d'entre 4 i 5 minuts de durada, es recomanarien tres o quatre llibres del Pirineu, agrupats per gèneres i temàtiques i donant cabuda tant a novetats com a llibres de fons.

A les portes d'un nou Sant Jordi, enguany esperem que la situació sanitària ens permeti gaudir-lo amb normalitat, us animem a consumir literatura pirinenca, ja que l'Alt Pirineu i Aran té moltes coses a explicar a través dels llibres i cada cop són més els lectors interessats a conèixer-les.

IDAPA

Institut per al Desenvolupament
i la Promoció de l'Alt Pirineu i Aran
Institut entath Desvolopament
e era Promocion deth Naut Pirenèu e Aran

associació
llibre del pirineu

urgèlia

El perfecte equilibri
del nostre Cadí,
la seva essència
i el saber fer d'unes
mans expertes.

